

PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE

w Warszawie

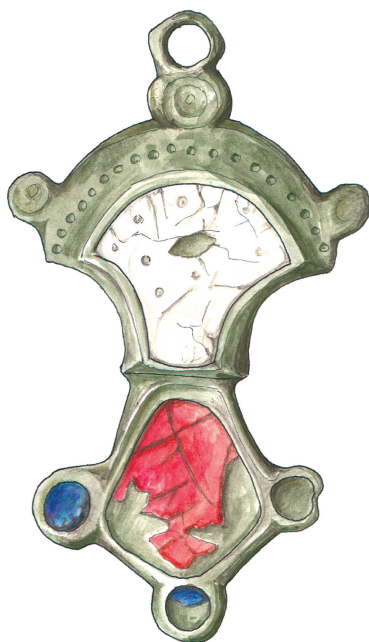

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

BULLETIN ARCHÉOLOGIQUE POLONAIS

TOM (VOL.) LXVIII

2017

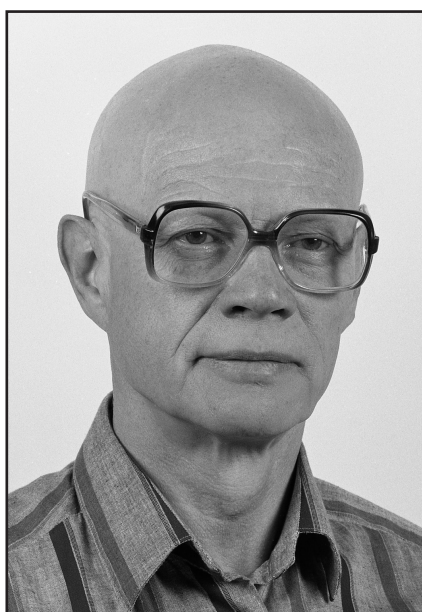

WARSZAWA 2017 VARSOVIE

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

TOM LXVIII

Tom ten Redakcja poświęca pamięci

dr. Jana Jaskanisa
(19.07.1932–28.11.2016)

w latach 1980–2001

*Dyrektora Państwowego Muzeum Archeologicznego
i Redaktora Naczelnego „Wiadomości Archeologicznych”*

Redaguje zespół / Editorial staff:

dr Jacek Andrzejowski (sekretarz redakcji / managing editor), dr Wojciech Brzeziński (redaktor naczelny / editor in chief),
mgr Grażyna Orlińska, mgr Radosław Prochowicz, mgr Barbara Sałacińska,
mgr Andrzej Jacek Tomaszewski, mgr Katarzyna Watemborska-Rakowska

Rada Naukowa / Scientific Advisory Board:

Przewodniczący / Chairman – prof. dr hab. Wojciech Nowakowski (Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego),
prof. dr Audronė Bliujienė (Klaipėdos universitetas), prof. dr hab. Claus von Carnap-Bornheim (Stiftung
Schleswig-Holsteinische Landesmuseen, Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie, Schleswig),
prof. dr hab. Zbigniew Kobyliński (Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego),
prof. dr hab. Jerzy Maik (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk),
prof. dr hab. Dieter Quast (Forschungsinstitut für Archäologie, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Mainz),
prof. dr hab. Paweł Valde-Nowak (Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego)

Recenzenci tomu / Peer-reviewed by:

prof. dr hab. Aleksander Bursche, prof. dr hab. Andrzej Kokowski, dr hab. prof. UMCS Jerzy Libera,
prof. dr hab. Magdalena Mączyńska, prof. dr hab. Wojciech Nowakowski, dr hab. Judyta Rodzińska-Nowak

Tłumaczenia / Translations:

Anna Kinecka,

Jacek Andrzejowski, Magdalena Małek, Magdalena Mączyńska,
Jan Schuster, Beverly Hirschel, Manuel García-Heras, Piotr Godlewski

Korekta / Proof-reading:

Autorzy

Katarzyna Watemborska-Rakowska

Skład i łamanie / Layout:

JRJ

Rycina na okładce: emaliowana zapinka z Chlebczyna. Rys.: Lidia Kobylińska i Anna Potoczny
Cover picture: the enamelled brooch from Chlebczyn. Drawing: Lidia Kobylińska and Anna Potoczny

© Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, 2017

© Autorzy, 2017

Państwowe Muzeum Archeologiczne jest instytucją
finansowaną ze środków
Samorządu Województwa Mazowieckiego

Pełen spis zawartości „Wiadomości Archeologicznych”: <http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl/spisy-tresci/>

List of contents of “Wiadomości Archeologiczne”: <http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl/spisy-tresci/>

Adres redakcji / Editorial office:

Państwowe Muzeum Archeologiczne, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 5044 841, +48 (22) 5044 813; fax: +48 (22) 831 51 95
e-mail: j.andrzejowski@wiadomosci-archeologiczne.pl

<http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl>

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

Tom (Vol.) LXVIII

SPIS TREŚCI

Contents

DYSKUSJE

- Roger Bland, Ustawa *Treasure Act* i program *Portable Antiquities Scheme* w Anglii i Walii 3
The Treasure Act and Portable Antiquities Scheme in England and Wales
- Claus von Carnap-Bornheim, Ulf Ickerodt, Eicke Sieglöff, Archeologia landu Szlezwik-Holsztyn
a archeologia detektorystyczna 13
Archaeology of Federal State Schleswig-Holstein and Detector Archaeology
- Jan Schuster, *Sypiając z wrogiem?* Potencjał badawczy amatorskiej „archeologii detektorystycznej”
na przykładzie zabytków z okresu wpływów rzymskich i okresu wędrówek ludów z lat 2006–2014,
odkrytych w kraju związkowym Szlezwik-Holsztyn 19
Sleeping with the Enemy? The Scientific Potential of Amateur ‘Metal Detecting Archaeology’ on the Example of the Finds Dating
Back to the Roman Iron Age and the Migration Period, Discovered in 2006–2014 in the Federal State of Schleswig-Holstein
- Maciej Trzciniński, Raz jeszcze o poszukiwaniu zabytków w Polsce. Między teorią i praktyką 33
A New Contribution on Amateur Metal Detecting in Poland. Between Theory and Practice

ROZPRAWY

- Agata Chilińska-Frühboes, Zapinki oczkowe serii pruskiej z terenu kultury Dollkeim-Kovrovo 45
Eye Brooches of the Prussian Series from the Territory of the Dollkeim-Kovrovo Culture

MISCELLANEA

- Piotr Mączynski, Anna Zakościelna, O *pierwszych grobach kultur ceramik wstęgowych w Polsce* – raz jeszcze.
Inwentarze krzemienne grobów kultury lubelsko-wołyńskiej ze stanowiska *Grodzisko II* w Złotej w świetle
analizy traseologicznej 107
Another Assessment of “the First Danubian Culture Graves from Poland”. Use-wear Analysis of Flint Inventories
from Lublin-Volhynian Culture Graves at Złota, Site *Grodzisko II*
- Mirosława Andrzejowska, Brązy ze Słupia – historia niedokończona 119
Bronzes from Słupia – an Incomplete Story
- Fernando Agua, Juan F. Conde, Manuel García-Heras, Urszula Kobylińska, Zbigniew Kobyliński,
Badania archeometryczne ceramiki z wczesnej epoki żelaza ze Starego Kraju na Ziemi Lubuskiej 147
Archaeometric studies on the Early Iron Age pottery from the Stary Kraj (Old Country) Region in the Lubusz Land
- Jacek Andrzejowski, Andrzej Maciałowicz, Między Północą a Południem. Zespół osadniczy
z późnej epoki żelaza w Jarnicach nad Liwcem w świetle dalekosiężnych powiązań 179
Between the North and the South. Wide-ranging Connections of the Late Iron Age settlement Complex at Jarnice
on the Liwiec River

ODKRYCIA

Witold G r u ż d ź, Katarzyna P y ż e w i c z, Dominik Kacper P ł a z a, Znaleźisko dwóch sierpów z krzemienia ożarowskiego w Dwikozach, pow. sandomierski Two Sickles Made of Ożarów Flint Found at Dwikozy, Sandomierz County	235
Bartłomiej K a c z y ń s k i, Ponownie odkryta szpila z tarczową główką z Siedlimowa, pow. mogileński Revisiting the Pin with a Disc-shaped Head from Siedlimowo, Mogilno County	240
Anna D r z e w i c z, Pierścień napierśnika kultury pomorskiej z Woli Pasikońskiej, pow. warszawski zachodni – przykład pradziejowego recyklingu A Ring from a Pomeranian Culture Pectoral, Wola Pasikońska, Warsaw-West County – a Case of Some Prehistoric Recycling	247
Agnieszka K r z y s i a k, Karol D z i ę g i e l e w s k i, Aldona G a r b a c z - K l e m p k a, Pierścień brązowego napierśnika z wczesnej epoki żelaza z miejscowości Dziechlino-Leśnice koło Łęborka A Ring from Early Iron Age Bronze Collar from Dziechlino-Leśnice near Łębork	257
Bożena B r y ń c z a k, Figurka „wilka ogniowego” z osady w Chyżynach, pow. miński The ‘Firedog’ from the Settlement at Chyżyny, Mińsk Mazowiecki County	266
Katarzyna W a t e m b o r s k a - R a k o w s k a, Wisior w typie <i>Șimleul Silvaniei</i> z Czerska na Urzeczu A Pendant of type <i>Șimleul Silvaniei</i> from Czersk in Urzecze	270
Jacek A n d r z e j o w s k i, Unikatowa zapinka emaliowana z Chlebczyna na południowym Podlasiu A Unique Enamelled Brooch from Chlebczyn in Southern Podlasie	275
Ireneusz J a k u b c z y k, Wojciech S i c i ń s k i, Odkrycie trzech naczyń brązowych na osadzie kultury przeworskiej w Powodowie Drugim, pow. poddębicki Three Roman Bronze Vessels from the Settlement of Przeworsk Culture at Powodów Drugi, Poddębice County	281
Małgorzata K u r z y ń s k a, Jacek A n d r z e j o w s k i, Cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich z Parsk, powiat grudziądzki Roman Period Cemeteries at Parski, Grudziądz County	287
Małgorzata K u r z y ń s k a, Nieznane materiały z cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich w Ostrowitem na ziemi dobrzyńskiej Newly Published Materials from Past Investigation of the Roman Period Cemetery at Ostrowite, County Rypin	296
Konstantin N. S k v o r c o v, Mirosław R u d n i c k i, Nowe odkrycia zapinek płytkowych z Sambii i Natangii New Finds of Bow Brooches from Sambia and Natangia	302
WYKAZ SKRÓTÓW / ABBREVIATIONS	311

Bożena Bryńczak

FIGURKA „WILKA OGNIOWEGO” Z OSADY W CHYŻYNACH, POWIAT MIŃSKI

Podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych na jesieni 2016 roku na obszarze AZP 61-73¹ w powiecie mińskim na wschodnim Mazowszu, w materiale ceramicznym z osady na stan. 4 w Chyżynach (Ryc. 1) odkryto trzy fragmenty ceramiki przypisane kulturze jastorfskiej². Dwa z nich to ułamki wylewów naczyń czarnej barwy, o starannie wygładzonych powierzchniach, facetowane od wewnątrz; jeden z nich poniżej krawędzi zdobiony jest delikatnymi liniami rytymi i nakłuciami (Ryc. 2:a,b).

¹ Badania na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa przeprowadziła firma A. Falis „Archefach”. Pracami kierowała Bożena Bryńczak.

² Poza śladem osadnictwa kultury jastorfskiej (fragment figurki zidentyfikował dr Jacek Andrzejowski, któremu dziękuję za oznaczenie zabytku) z powierzchni stanowiska zebrano materiał zabytkowy z osady z epoki brązu – wczesnej epoki żelaza oraz z osady z okresu wpływów rzymskich.

Ryc. 1. Chyżyny, powiat miński. Lokalizacja stanowiska
Fig. 1. Chyżyny, Mińsk Mazowiecki County. Location of the site

Trzeci fragment ceramiki, barwy ceglastej, o rozmiarach 4×3,2 cm i grubości do 1,6 cm, jest pozostałością figurki „wilka ogniowego” (Ryc. 2:c), z częściowo zachowanymi trzema naturalnymi powierzchniami: górną i dwoma bocznymi. Jedna z powierzchni bocznych zdobiona jest motywem poziomych linii rytych, pomiędzy którymi znajdują się lekko skośne nakłucia, tworzące rodzaj przerywanej linii; możliwe, że linie ciągłe i nakłucia wykonano naprzemiennie – zatarty ślad prawdopodobnie kolejnej serii nakłuc widoczny jest w dolnej części fragmentu figurki. Niewielki fragment drugiej ścianki bocznej jest niezdobiony, podobnie jak ścianka górna o płaskiej, lekko wgłębionej powierzchni. Figurkę wykonano z gliny schudzonej liczną domieszką drobno- i średnioziarnistego tłucznia mineralnego. Zachowany fragment jest mocno wytarty, niemniej widoczne są pozostałości starannego wygładzenia powierzchni „wilka”. Płaszczyzna zachowanego fragmentu zdobionej ścianki bocznej jest lekko zaokrąglona.

Figurki (podstawki) zwane wilkami, pieskami lub kozłami ogniowymi (niem. *Feuerbock*, ang. *firedog*) występują na terenie kultury jastorfskiej, głównie w dzisiejszych północnych Niemczech i na Półwyspie Jutlandzkim, oraz w kulturze Poienęsti-Lucașeuca. Łączone są z kultem ognia i bóstw domowych i mają być efektem wpływów greckich i hellenistycznych docierających na północ za pośrednictwem dackim.

Podobnego rodzaju gliniane przedmioty, którym przypisuje się związek z kultem ognia, występują również w świecie celtyckim, trackim i dackim (T. Makiewicz 1987, s. 96–107; T. Dąbrowska 1988, s. 186–188; 2008, s. 96; A. Michałowski, M. Teska 2012, s. 319–320). Na ziemiach polskich znaleziska wilków ogniowych łączone są z wędrownkami i osadnictwem germańskich Skirów i Bastarnów – ludności kultury jastorfskiej (T. Dąbrowska 1988, s. 186–188; 2008, s. 96; M. Grygiel 2015, s. 154).

„Wilki ogniowe” kultury jastorfskiej doczekały się dwóch klasyfikacji. Znaleziska z Jutlandii opracowane zostały przez C. J. Beckera (1961, s. 221–222, ryc. 149:d, tabl. 4:c, 11:c, 17:l, 22:f, 28:f,g, 29:g, 32:m), który wydzielił ich dwa podstawowe typy: pierwszy o kształcie piramidalnym, ze ściętym wierzchołkiem, drugi o formie wydłużonej, ze szczytami zwieńczonymi na kształt rogów. W kulturze Poienęsti-Lucașeuca M. Babeș (1993, s. 76–79) wyróżnił dwa główne typy, każdy z trzema podtypami. Typ I (*Borosești*) to „wilki” piramidalne, ścięte w górnej części, z ażurowymi lub pełnymi bokami oraz uniesioną i poszerzoną częścią górną, typ II (*Ghelăiești*) to przedmioty wydłużone, często z wydzielonymi rynienkowatymi podstawami, zakończone w górnej części stylizowanymi głowami zwierzęcymi; boczne płaszczy-

Ryc. 2. Chyżyn, powiat miński. Ceramika kultury jastorfskiej (a, b) i fragment glinianego „wilka ogniowego” (c).
Rys. i fot.: B. Bryńczak

Fig. 2. Chyżyn, Mińsk Mazowiecki County. Pottery of the Jastorf Culture (a, b) and fragment of a clay “firedog” (c).
Drawing and photo: B. Bryńczak

znych „wilków” typu II:1 są zdobione wzorami geometrycznymi (M. Babeś 1993, s. 77–78, ryc. 22, tabl. 17:11, 22:12, 25:3–5, 26:51, 51:27.28).

Właśnie z typem II:1 łączyć można zachowany fragment „wilka ogniowego” z Chyżyn. W większej liczbie „wilki” typu II:1 spotykane są w dzisiejszej Mołdawii i we wschodniej Polsce, co ma wskazywać nie tylko na kontakty między tymi ziemiami, ale także wyznaczać szeroką strefę wytwarzania figurek tego typu (T. Dąbrowska 2008, s. 96). Na Mazowszu materiały kultury jastorfskiej występują w dwóch horyzontach: poprzedzającym osadnictwo kultury przeworskiej, datowanym na fazę A₁ młodszego okresu przedrzymskiego, i jej współczesnym, datowanym na fazę A₂ (T. Dąbrowska 2008, s. 95, 99; M. Grygiel 2015, s. 131). Fragmenty „Feuerböcke” znajdowane były również na Lubelszczyźnie, w materiałach tzw. grupy czerniczyńskiej (np. Werbkowice-Kotorów, Strzyżów st. 1A), datowanej od drugiej połowy III do początku I wieku przed Chr. (A. Kokowski 2006, s. 55).

Figurki „wilków ogniowych” nie należą do częstych znalezisk, co przynajmniej częściowo może wynikać z problemów z ich prawidłowym rozpoznaniem, zwłaszcza w wypadku zniszczonych, niezdobionych fragmentów, na co zwracała już uwagę T. Dąbrowska (1988, s. 187). Łącznie z terenu Polski zebrano dane o 19 stanowiskach, niemal wyłącznie osadach, na których odkryto „wilki ogniowe”, zwykle zachowane fragmentarycznie (zob. Lista 1).

Zachowany fragment powierzchni bocznej „wilka” z osady w Chyżynach zdobiony jest poziomymi liniami rytymi i nakłuciami. Taki ornament, występujący również na powierzchniach figurek pochodzących z osad mołdawskich, zdaje się nawiązywać do motywów geometrycznych znanych z ceramiki

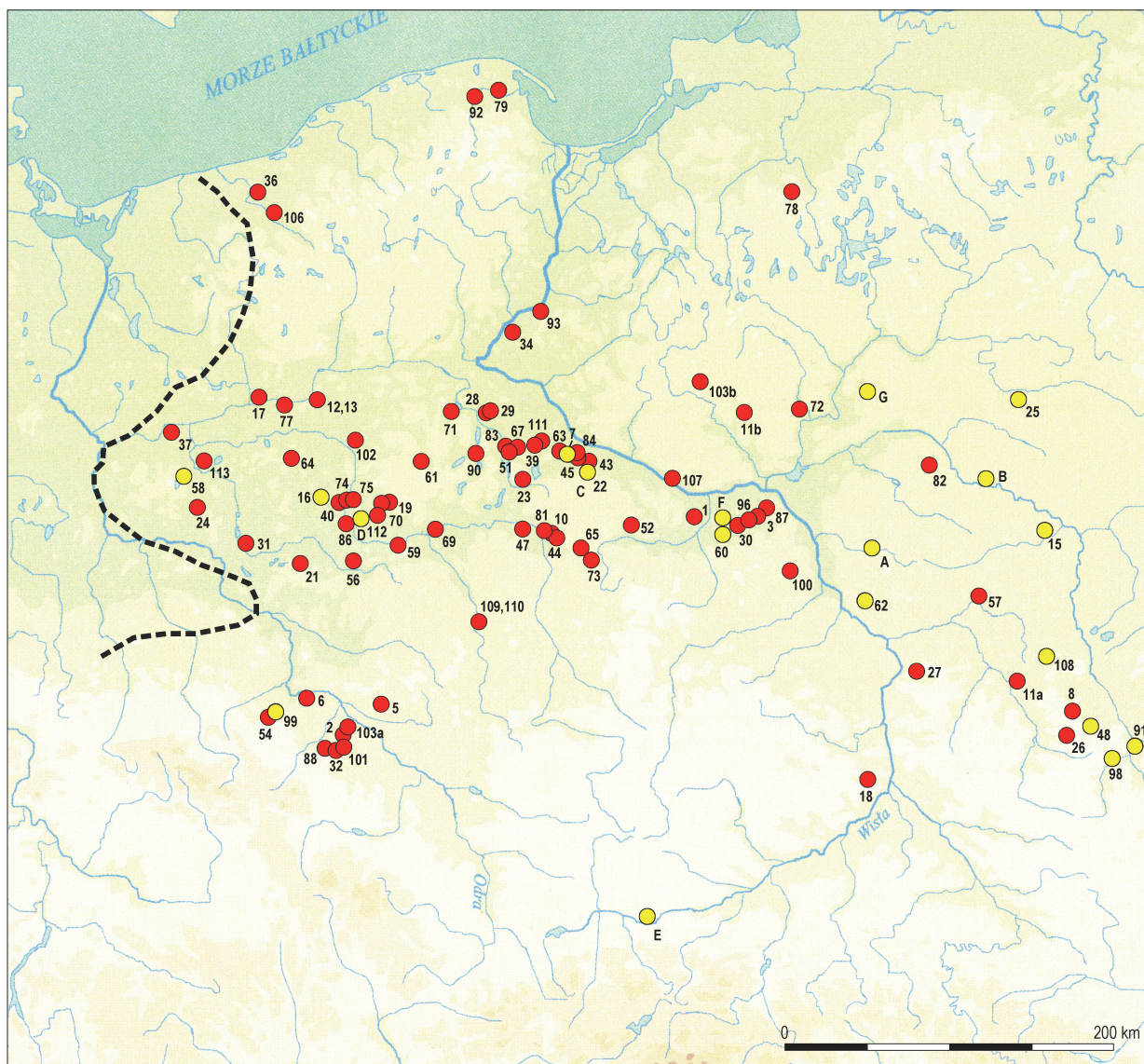
przeworskiej (T. Dąbrowska 1988, s. 186; tu dalsza literatura). Figurki z Mazowsza, Podlasia i z Lubelszczyzny zdobione są też kombinacjami linii rytymi i trójkątnych stempelków, czego najlepszym przykładem jest „wilk ogniowy” typu II:1 Babeśa z osady w Haćkach, z obiektu datowanego na młodszy okres przedrzymski (Z. Kobyliński, W. Szymański 2015, s. 122–123, ryc. 17). W zbliżonym stylu dekorowane są fragmenty „wilków” z osad w Nowym Drzewiczu, Tomaszach, Werbkowicach-Kotorowie czy Wytyczynie. Z Podlasia, z cmentarzyska w Drohiczynie-Kozarówce, pochodzą też jedyne jak dotąd „wilki” znalezione w kontekście sepulkralnym – w przeworskim grobie ciałopalnym z fazy A₂ odkryto fragmenty dwóch podstawek zbliżonych do typu I:1 Babeśa (T. Dąbrowska 1978, s. 62, 78, tabl. I:1.17; A. Michałowski, M. Teska 2012, s. 326–327, ryc. 5).

Fragment glinianego „wilka ogniowego” z osady w Chyżynach jest kolejnym śladem szeroko rozumianych związków pomiędzy mazowiecko-podlaską strefą osadniczą kultury przeworskiej a kulturą Poieniści-Lucașeuca.

Lista 1: „Wilki ogniowe” z Niżu Polskiego (Ryc. 3)

(wg M. Grygiela [2015, zest. 1], z uzupełnieniami [A–G]):

- 1 (7). Brześć Kujawski, stan. 3–5, pow. włocławski;
- 2 (15). Dobryń Mały, stan. VII, pow. białkopodlaski;
- 3 (16). Dopiewo, stan. 26, 29, pow. poznański;
- 4 (25). Haćki, stan. 1C, pow. bielski (por. Z. Kobyliński, W. Szymański 2015, s. 122–123, ryc. 17);
- 5 (48). Leszczany, stan. 3, pow. chełmski;
- 6 (58). Nowa Wieś, stan. 1, 12, pow. międzyrzecki; (por. A. Michałowski, M. Teska 2012, s. 325, 327–328);
- 7 (60). Nowy Drzewicz, stan. 5, pow. żyrardowski;
- 8 (62). Oronne, stan. 1, pow. garwoliński;

Ryc. 3. Znajdźiska glinianych „wilków ogniowych” na tle materiałów kultury jastorfskiej z obszaru Niżu Polskiego.
Numeracja wg: M. Grygiel 2015, ryc. 1, z uzupełnieniami (A–G) – zob. Lista 1
Fig. 3. Distribution of “firedogs” against the background of Jastorf Culture materials from the area of Polish Lowlands.
Numbering after: M. Grygiel 2015, fig. 1, with additions (A–G) – cf. List 1

- 9 (91). Strzyżów, stan. Ia, pow. hrubieszowski;
10 (98). Werbkowice-Kotorów, stan. I, pow. hrubieszowski;
11 (99). Wierzchowice, stan. 2, pow. jaworski;
12 (108). Wytczno, stan. 5, pow. włodawski;
13 (A). Chyżyny, stan. 4, pow. miński;
14 (B). Drohiczyn, stan. Kozarówka II, pow. siemiatycki. Cmentarzysko kultury przeworskiej, grób III (T. Dąbrowska 1978, s. 64, 78, tabl. I:1.17);
15 (C). Grabkowo, stan. 7, pow. włocławski. Osada kultury jastorfskiej (A. Michałowski, M. Teska 2012, s. 319, 331, ryc. 2);
16 (D). Jeziory Małe, stan. 30, pow. średzki. Osada kultury jastorfskiej (H. Machajewski, R. Pietrzak 2015, s. 404, ryc. 2:1);
17 (E). Kraków-Wyciąże, stan. 5. Osada grupy tynieckiej (Z. Woźniak, P. Poleska 1999, s. 384–385, 388, ryc. 3:p.r; P. Poleska 2006, s. 169, ryc. 26:2.3);

- 18 (F). Nowy Łuszczewek, pow. zachodni warszawski. Osada kultury przeworskiej, obiekt 20 (<http://www.mwzk.pl/archiwum-wiadomosci-archeologia-przeglad/50-archeologiapub/904-jedno-miejsce-wielu-uytkownikow> (fot. 4); dostęp 20.10.2017);
19 (G). Tomasz, stan. 4, pow. ostrołęcki. Osada kultury przeworskiej (R. Prochowicz 1999, s. 310; 2017, s. 343, tabl. I:2; T. Dąbrowska 2008, s. 96, ryc. 11:3).

Bożena Bryńczak
Siedleckie Towarzystwo Naukowe
ul. Żytnia 39
PL 08-100 Siedlce
brynczak@gmail.com

LITERATURA

Babeş, M.

- 1993 *Die Poienesti-Lukaševka-Kultur. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte im Raum östlich der Karpaten in den Jahrhunderten vor Christi Geburt*, Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde 30, Bonn.

Becker, C. J.

- 1961 *Førromersk jernalder i Syd- og Midtjylland*, Nationalmuseets Skrifter VI, København.

Dąbrowska, T.

- 1978 *Cmentarzysko kultury przeworskiej i wielbarskiej na stanowisku „Kozarówka” woj. białostockie*, WA XLIII/1, s. 62–82.
1988 *Wczesne fazy kultury przeworskiej. Chronologia – zasięg – powiązania*, Warszawa.
2008 *Młodszy okres przedrzymski na Mazowszu i zachodnim Podlasiu*, MSiW VII, s. 1–246.

Grygiel, M.

- 2015 *Kultura jastorfska na Niżu Polskim. Próba określenia zasięgu i powiązań*, WA LVI, s. 127–181.

Kobyliński, Z., Szymański, W.

- 2015 *Grodzisko w Haćkach na Podlasiu*, [w:] M. Krasna-Korczyńska, M. Żurek (red.), *Grody średniowiecznego Mazowsza. Księga poświęcona pamięci Marka Dulnicza*, Archaeologica Hereditas 4, Warszawa-Zielona Góra, s. 111–144.

Kokowski, A.

- 2006 *Hrubieszowskie w dobie późnej epoki brązu i w epoce żelaza*, [w:] R. Szczygiel (red.), *Dzieje Hrubieszowa, tom I: Od pradziejów do 1918 roku*, Hrubieszów, s. 49–69.

Makiewicz, T.

- 1987 *Formy kultu bóstw domowych na terenie Europy w starożytności*, Poznań.

Machajewski, H., Pietrzak, R.

- 2015 *Figurka typu „wilk ogniowy” z osady ludności kultury jastorfskiej w Jeziorach Małych, powiat średzki*, [w:] B. Kontny (red.), *Ubi tribus faucibus fluenta Vistulae fluminis ebibuntur. Jerzy Okulicz-Kozaryn in memoriam*, ŚWIATOWIT Suppl. Series B: Barbaricum 11, Warszawa, s. 403–412.

Michałowski, A., Teska, M.

- 2012 *Nowe odkrycia figurek Feuerböcke z terenów ziem polskich*, [w:] M. Kaczmarek (red.), *Laudator temporis acti. Pamięci Profesora Jerzego Fogla, „Folia Praehistorica Posnaniensia” XVII*, s. 319–331.

Poleska, P.

- 2006 *Celtycki mikroregion osadniczy w rejonie podkrakow-*

skim, Biblioteka Muzeum Archeologicznego w Krakowie II, Kraków.

Prochowicz, R.

- 1999 *Krażki ze skorup naczyń na terenie kultury przeworskiej*, [w:] J. Andrzejowski (red.), *COMHLAN. Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa, s. 307–318.
2017 *Siedlungen der Przeworsk-Kultur in Tomasz und Magnuszew Duży im nördlichen Masowien – einleitende Charakteristik / Osady kultury przeworskiej w Tomaszach i Magnuszewie Dużym na północnym Mazowszu – wstępna charakterystyka*, [w:] M. Meyer, P. Łuczkiwicz, B. Rauchfuß (red.), *Eisenzeitliche Siedlungskeramik der Przeworsk-Kultur / Ceramika osadowa kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego*, Berlin Studies of the Ancient World 50, Berlin, s. 339–362.

Woźniak, Z., Poleska, P.

- 1999 *Zabytki typu jastorfskiego z zachodniej Małopolski*, [w:] J. Andrzejowski (red.), *COMHLAN. Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa, s. 379–394.

THE ‘FIREDOG’ FROM THE SETTLEMENT AT CHYŻYNY, MIŃSK MAZOWIECKI COUNTY

SUMMARY

The fieldwalking survey made in autumn of 2016 (AZP 61-73) on the settlement site at Chyżyny 4, Mińsk Mazowiecki County in south-eastern Mazowsze region (Fig. 1), brought in three finds of Jastorf Culture pottery. One of them, orange-red in colour, 4.0×3.2 cm, 1.6 cm thick (Fig. 2:c), was identified as a fragment of a so-called ‘firedog’ still retaining parts of its upper and later surfaces.

Fired clay ‘firedog’ figurines from Polish finds have been attributed to the Jastorf Culture settlement and influences, and to the migration of this population – the Germanic Scirii and Bastarnae – from Jutland and northern Germany through the Polish territory to Moldavia, where they gave rise to the Poienesti-Lucașeuca Culture.

The ‘firedog’ found in the settlement at Chyżyny presumably was roughly rectangular in shape, with a lightly recessed top and flat side surfaces. One of the lateral surfaces is covered by a pattern of engraved horizontal lines with, between them, lightly diagonal jab-marks forming something like a broken line. It is possible that the solid lines and the jab-marks were made alternately, this is suggested by the presence of now worn traces of what appears to be one more series of jab-marks.

The ‘firedog’ from Chyżyny resembles type II:1 in the classification of M. Babeş (1993). This type is recorded in larger number in Moldavia and in eastern Poland, suggesting not only contacts between these areas but also the region where they were produced. Being a stray find the figurine from Chyżyny may be dated only within the broad chronological confines of phases A₁ and A₂ of the Late Pre-Roman Period.

The number of ‘firedogs’ found in Poland is small. To date they have been recorded in 19 archaeological sites (Fig. 3, List 1).

Translation: Anna Kinecka

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

ABBREVIATIONS OF PERIODICALS' AND SERIAL PUBLICATIONS' TITLES

AAC	– „Acta Archaeologica Carpathica”, Kraków
AAHung.	– „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest
AFB	– „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, Berlin (Stuttgart)
Amtl. Ber.	– „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturgeschichtlichen, vorgeschichtlichen und volkskundlichen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...”, (później: „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturhistorischen, archaeologischen und ethnologischen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...” oraz „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturgeschichtlichen, vorgeschichtlichen und volkskundlichen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...”), Danzig
APolski	– „Archeologia Polski”, Warszawa
APS	– „Archeologia Polski Środkowowschodniej”, Lublin (wcześniej: Lublin-Chełm-Zamość)
AR	– „Archeologické rozhledy”, Praha
B.A.R. Int. Series	– British Archaeological Reports, International Series, Oxford
BerRGK	– „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission”, Frankfurt a.M.-Berlin
BJahr.	– „Bonner Jahrbücher”, Köln/Bonn
BMJ	– „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern”, Lübstorf (wcześniej: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...”, Schwerin/Rostock/Berlin)
CRFB	– Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum
FAP	– „Fontes Archaeologici Posnanienses” (wcześniej: „Fontes Praehistorici”), Poznań
Inf.Arch.	– „Informator Archeologiczny. Badania rok ...”, Warszawa
InvArch.	– „Inventaria Archaeologica, Pologne”, Warszawa-Lódź
JmV	– „Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte”, Halle/Saale
JRGZM	– „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz”, Mainz
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa
KSIA	– Kratkie soobšeniâ Instituta arheologii Akademii nauk SSSR (Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР), Moskva
MIA	– Materialy i issledovaniâ po arheologii SSSR (Материалы и исследования по археологии СССР), Moskva
MatArch.	– „Materiały Archeologiczne”, Kraków
MS	– „Materiały Starożytne”, Warszawa
MSiW	– „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, Warszawa
MSROA	– „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemysł/Tarnobrzeg)
MZP	– „Materiały Zachodniopomorskie”, Szczecin
PA	– „Památky archeologické” (wcześniej: „Památky archeologické a místopisné”), Praha
PArch.	– „Przegląd Archeologiczny”, Poznań
PMMAE	– „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, Łódź
PomAnt	– „Pomorania Antiqua”, Gdańsk
Prahistoria ziem polskich	– <i>Prahistoria ziem polskich</i> , tom I: <i>Paleolit i mezolit</i> (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: <i>Neolit</i> (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom III: <i>Wczesna epoka brązu</i> (red. A. Gardawski, J. Kowalczyk), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978; tom IV: <i>Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego</i> (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: <i>Późny okres lateński i okres rzymski</i> (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981
Prussia	– „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia” (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”), Königsberg.
PZ	– „Praehistorische Zeitschrift”, Berlin-New York
RArch.	– „Recherches Archéologiques”, Kraków
RB	– „Rocznik Białostocki”, Białystok
RGa	– Reallexikon der Germanischen Altertumskunde: 1. wyd.: J. Hoops (wyd.), tomy 1–4 (K. J. Trübner, Straßburg 1911–1919), 2. wyd.: H. Jankuhn, H. Beck i in. (wyd.), tomy 1–35 (de Gruyter, Berlin-New York 1973–2007).
RO	– „Rocznik Olsztyński”, Olsztyn
RosArh.	– „Rossijskaâ arheologiâ” (Российская археология), Moskva
SJahr.	– „Saalburg Jahrbuch”, Berlin-New York
SIA	– „Slovenská archeológia”, Bratislava
SovArh.	– „Sovetskaâ arheologiâ” (Советская археология), Moskva
SprArch.	– „Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
SprPMA	– „Sprawozdania P.M.A.”, Warszawa
WA	– „Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
ZfE	– „Zeitschrift für Ethnologie”, Berlin
ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Kraków
ZOW	– „Z otchłani wieków”, Warszawa

Sprzedaż / Retail:
Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa

Sprzedaż wysyłkowa / Mail order:
tel./phone: +48 22 5044 872, +48 22 5044 873
e-mail: wydawnictwapma@pma.pl

Państwowe Muzeum Archeologiczne. Warszawa 2017. Wydanie I. Nakład 300 egz.
Druk i oprawa: DRUKARNIA Janusz Bieszczad, ul. Moszczenicka 2, 03-660 Warszawa